

Bilag 1

Forskning og undersøgelser vedrørende Tosprogsområdet

I nærværende bilag beskrives pointer vedrørende kvalitet og effekt i indsatsen på tosprogsområdet baseret på aktuel forskning og undersøgelser på området. Formålet hermed er at sikre, at en styrkelse af tosprogsområdet foruden opmærksomhedspunkter fra praksis er funderet i viden om, hvad der er væsentligt, når målet er at styrke tosprogede elevers læring, trivsel og udvikling og deres integration i det danske samfund.

Afsnittet består af følgende tre dele:

1. Sprogtilegnelse – om det der er vigtigt, når børn og unge skal lære et andetsprog
2. Medborgerskab – om det der er vigtigt for at blive en inkluderet og aktiv del af fællesskabet
3. Modtagelse af tosprogede i skolen – om det der er vigtigt, for om modtagelsestilbud er af høj kvalitet og effektive med hensyn til at styrke tosprogede elevers læring, trivsel, udvikling og integration.

1. Sprogtilegnelse

I det følgende er fokus rettet mod tilegnelsen af dansk som andetsprog hos børn og unge. Det særlige fokus på sprog skyldes bl.a., at netop den dansksproglige udvikling er omdrejningspunktet for den lovgivning, som skoleområdet er bundet op på, når det gælder tosprogede elever.

Modtagelsestilbud på skoleområdet har sproglig udvikling som omdrejningspunkt, jf. § 4 i bekendtgørelsen om folkeskolens undervisning i dansk som andetsprog, hvor *sproget* fremhæves som nøglen til deltagelse i den almindelige undervisning. Begrænsede eller ingen dansksproglige kompetencer udløser således et behov for basisundervisning.

Viden om andetsprogstilegnelse og de særlige forhold, der er forbundet med at lære et andetsprog, er derfor en væsentlig forudsætning for at kunne tilrettelægge en indsats på tosprogsområdet med fokus på høj kvalitet, og det der virker i forhold til målet om at styrke tosprogede elevers læring, trivsel, udvikling og integration.

1.1. Begrebet tosprogethed

I analysen tages udgangspunkt i lovgivningens definition af tosprogede børn. I lovgivningen står der:

”Ved tosprogede børn forstås børn, der har et andet modersmål end dansk, og som først ved kontakt med det omgivende samfund, eventuelt gennem skolens undervisning, lærer dansk”
(Lovbekendtgørelse nr. 747 af 20. juni 2016).

Tosprogede elever efter ovenstående definition er det der kaldes sekventielt tosprogede (Højen 2009:263). Det vil sige, at de har lært et første sprog (deres modersmål) og begynder senere at lære et andet sprog, som i dette tilfælde er dansk. Nogle tosprogede elever er i stedet simultant tosprogede¹, hvilket vil sige, at de har lært to sprog samtidig og før treårs alderen. Her kan man tale om at barnet har to modersmål (Højen

¹ Simultant tosprogede har lært to sprog samtidig, og før treårs alderen. Her kan man tale om at barnet har to modersmål (Højen 2009:263).

1009:263). Hvis det ene af de to modersmål er dansk, vil disse elever ikke blive kategoriseret som tosprogede efter lovens definition. Endelig er det væsentligt at fastslå, at man ikke behøver at kunne to sprog for at høre ind under lovens definition af et tosproget barn.

1.2. Grundlæggende sprogteoretisk optik

I arbejdet med at tilrettelægge en effektiv indsats på tosprogsområdet findes der overordnede teorier om sprog, som udgør en velegnet forståelsesramme. Lidt forsimplet kan man sige, at andetsprogstilegnelsen kan opfattes ud fra to forskellige positioner (EVA 2007: 22, Holmen i Bisgaard og Rasmussen 2005: 186):

a) Statisk sprogsyn

- *Sprog ansues som noget, man enten har eller ikke har.*
- *Sproget opfattes som et fundament, der skal være etableret, før man kan bygge ovenpå med fx fagligt stof.*
- *Sprogundervisning arbejder hen mod et bestemt mål og bliver overflødig når målet er nået.*

b) Dynamisk sprogsyn

- *Sproget ansues som noget, der er under konsant udvikling.*
- *Sproget udgør en del af alle sociale og læringsmæssige sammenhænge, som et barn indgår i.*
- *Sproget er noget man skaber i meningsfulde sammenhænge.*

Generelt vinder det dynamiske sprogsyn mere og mere indpas i de overordnede rammer for sprogarbejdet med børn og unge. På skoleområdet kan indførelsen af sproglig udvikling som det ene af tre tværgående emner i Fælles Mål (2015) ses som en tydelig indikator for, at sproglig udvikling ikke er en afgrænset disciplin, der blot vedrører sprogfag. Sproglig udvikling udgør en central disciplin i alle fag.

I Aalborg Kommune danner det dynamiske sprogsyn udgangspunkt for forståelsen af den sprogtilegnelsesproces, som tosprogede elever gennemgår. Alle de sociale og læringsmæssige sammenhænge, som eleverne indgår i, udgør betydningsfulde byggesten i deres fortløbende sproglige udvikling. Det sprog, som er tilknyttet de forskellige arenaer, hvad enten der er tale om familien, skolen, DUS, klub mv. er værdifuldt og uundværligt i opbygningen af barnets samlede sproglige repertoire.

Hvis den dynamiske sprogforståelse er udgangspunktet melder sig naturligt spørgsmålet om behovet for etablering af særlige modtagelsestilbud:

Hvis sprogudvikling er en livslang og dynamisk proces, som finder sted i de kontekster, hvor behov for sprog eksisterer, er det da overflødigt at iværksætte særligt koncentrerede læringsforløb (fx modtagelsesklasser) for nyankomne tosprogede elever?

Et svar på spørgsmålet kalder på viden om andetsprogstilegnelse, som næste afsnit omhandler.

1.2. Andetsprogstilegnelse

Den følgende beskrivelse af andetsprogstilegnelsen beskæftiger sig med følgende emner:

- Sprogtilegnelse
- Hverdagssprog og skolefagligt sprog
- Udviklingen af ordkendskab
- Modersmålets betydning

Sprogtilegnelse

Børn der reelt kan to sprog, er typisk dominante i ét af deres to sprog. Det gælder både for sekventielt og simultant tosprogede. For børn der immigrerer i barndommen, og hermed bliver tosprogede, sker der typisk en glidning i sproglig dominans, altså hvilket sprog der foretrækkes (Højen 2009:236). De starter oftest med at være dominante i første sproget og ender med at være dominante i andetsproget. Det kan altså lade sig gøre at skifte sproglig dominans, men det er ikke det samme som at kunne udskifte modersmålet.

Det har været en udbredt opfattelse, at der findes en kritisk periode i forhold til sprogtilegnelse. Mange sprogforskere har peget på puberteten som en markør for at sproget ikke tilegnes så let som hos børn. Nyere forskning har dog forkastet hypotesen, og forklarer i stedet dette med, at der har vist sig at være en lineær sammenhæng mellem hvor godt man lærer andetsproget og den alder man havde, da man begyndte at lære andetsproget. Der er således den logiske sammenhæng, at jo længere tid man har brugt andetsproget, jo stærkere bliver det, og jo mindre man bruger førstesproget, jo bedre bliver andetsproget (Højen 2009:277).

Udfordringen for sekventielt tosprogede er, at de har ét sprog, som allerede eller delvist er lært, når det nye sprog skal læres. Her er udfordringen på den ene side at fastholde udviklingen af førstesproget når andetsproget skal læres, og på den anden side, at lære gennem andetsproget på så højt et niveau, at den tosprogede kan imødekomme de udfordringer som skal klares på andetsproget.

Hverdagssprog og skolefagligt sprog

Sondringen mellem udviklingen af et dagssprog og udviklingen af et skolefagligt sprog er vigtig for at forstå de processer, som elever, der lærer dsa, gennemgår.

Udviklingen af dagssproget finder sted, når man deltager i og anvender sproget i forskellige sociale sammenhænge. I international forskning vurderes det, at dagssproget kan tilegnes i løbet af to-tre år (Cumming 2000).

Anderledes ser det ud med udviklingen af det skolefaglige sprog, som kræver en særlig og målrettet sprogpædagogisk indsats. Forskning viser, at det kan tage op til 10 år at udvikle et skolefagligt sprog svarende til jævnaldrende etsprogedes sproglige niveau. Tidsperspektivet afhænger af elevens sproglige forudsætninger i forhold til om eleven har et veludviklet modersmål (ibid.).

Udviklingen af det skolefaglige sprog bliver mere og mere presserende, jo længere en tosproget elev når i skolesystemet. Den faglige deltagelse og progression på mellemtrinnet kræver et veludviklet skolefagligt sprog, fordi undervisningen gradvist bliver mere og mere abstrakt. Et uudviklet skolefagligt sprog får dermed konsekvenser for tosprogede elevers muligheder for at klare sig på lige fod med deres etsprogede jævnaldrende, fordi sprogtilegnelse og faglig udvikling finder sted sideløbende. Den mulige konsekvens af denne udfordring betegnes "The Fourth Grade Slump" med henvisning til, at det netop er omkring 4. klasse, at uddannelseskluft mellem et- og flersprogede elever kan blive tydelig, såfremt der ikke arbejdes bevidst og målrettet med udviklingen af elevernes sproglige kompetencer sideløbende med den faglige udvikling (Horst 2006: 59).

Beskrivelsen af dagssproget og det skolefaglige sprog har ikke til hensigt at fremhæve nogle sproglige kompetencer frem for andre. Det afgørende er barnets samlede sproglige ressourcer og dermed dets mulighed for at kunne begå sig i alle de sociale arenaer, som det færdes i. En vigtig pointe er imidlertid, at nogle sproglige kompetencer ikke kommer af sig selv ved at lade en nyankommet tosproget elev indgå i

dansksprogede fællesskaber med en forventning om, at det med tiden pr. automatik samler det danske sprog op. Et veludviklet skolefagligt sprog, som skal danne afsæt for barnets videre vej gennem uddannelsessystemet, kræver en målrettet sprogpædagogisk indsats.

Udviklingen af ordkendskab

Dansk såvel som international forskning viser, at der er en positiv sammenhæng mellem ordkendskabets størrelse hos 3-årige småbørn og deres læseforståelse i 16-års-alderen (Frost et al. 2005). Et begrænset og/eller unuanceret ordkendskab kan derfor få konsekvenser for barnets videre udvikling og læring, fx i skoleforløbet, hvor et begrænset ordkendskab kan mindske elevens tekstforståelse og dermed begrænse tilegnelsen af viden. Denne udfordring er ikke en specifik dsa-problematik men vedrører også børn, som vokser op i sprogfattige hjem. Her spiller familiens socioøkonomiske betingelser en afgørende rolle.

Hvis man ser på det samlede ordforråd hos tosprogede børn, er det typisk større hos tosprogede end hos etsprogede. Dette på trods af tosprogede oftest har mindre ordforråd på andetsproget dansk, end etsprogede danskere (Gimbel 1995). Undersøgelser har vist, at der ikke er forskel på størrelsen af det samlede ordforråd hos tosprogede og ét sprogede (Juncker & Stockmann 2002; Oller et al 2007 i Højen 2009). Når et barn har 'huller' i sit ordforråd, kan barnet kompensere med et kodeskift, hvor et eller flere ord fra et andet sprog sættes ind. Dette er ikke et udtryk for at barnet er forvirret, men er et udtryk, for at barnet trækker på hele sit ordforråd for at få en mening frem. Dette peger på, at vi må forstå sproget eller ordforrådet som ét, og inddrage modersmålet om nødvendigt.

Udfordringen for nogle tosprogede elever vil være, at etsprogede jævnaldrendes ordkendskab ligeledes løbende øges. Ideelt set skal den tosprogede elev udvikle et alderssvarende ordkendskab på dansk og dermed "indhente" deres etsprogede jævnaldrende samtidig med, at deres ordkendskab på modersmålet fortløbende skal udbygges og nuanceres. Her bliver behovet for en målrettet pædagogisk indsats skærpet med henblik på at sikre barnets fortløbende progression.

Modersmålets betydning for tilegnelsen af andetsproget

Modersmålet spiller en betydningsfuld rolle i barnets tilegnelse af dansk som andetsprog. Et veludviklet modersmål vil lette den dansksproglige udvikling, fordi mange koncepter og begreber vil være på plads på modersmålet og "blot" kræver en oversættelse.

Den sproglige viden, som barnet har tilegnet sig via sit modersmål, vil således lette barnets tilegnelse af andetsproget, hvorfor barnets to eller flere sprog samlet set udgør en ressource i sprogtilegnelsesprocessen. Det er vigtigt at tænke forældrene som en sproglig ressource, der kan understøtte, udfordre og bibringe eleven sproglige nuancer. Som nævnt ovenfor er der forskel på, hvor meget og hvilket sprog den enkelte elev møder i hjemmet. En vigtig pointe er imidlertid, at forældrene skal tale med barnet på det sprog, som de mestrer bedst, da det har stor betydning for deres mulighed for at understøtte barnets sproglige udvikling. Endvidere er det vigtigt at sikre, at alle forældre ved, hvordan de kan understøtte deres barns sproglige udvikling, hvad enten det er på dansk eller på modersmålet.

I en globaliseret verden er der åbenlyse fordele forbundet med at mestre flere sprog. Endvidere peger undersøgelser på, at folk, der taler flere sprog, har en større metalingvistisk forståelse, end folk, der kun har modersmålet til deres rådighed. Dette vil bl.a. være en fordel i tilegnelsen af andre sprog. Disse kognitive fordele kommer også til udtryk på ikke-sproglige områder såsom i håndteringen af kompleks information samt i sorteringen af relevant information fra irrelevant information (Højen 2009).

1.3. Sammenfatning

Med afsæt i den præsenterede viden om sprogsyn og sproglig udvikling kan man slutte følgende:

- Et veludviklet andetsprog kommer ikke af sig selv men kræver en særlig pædagogisk indsats igangsat så hurtigt som muligt.
- Da modersmålet spiller en betydningsfuld rolle i barnets tilegnelse af dansk som andetsprog, er det vigtigt at forældrene ved, hvordan de kan understøtte barnets sproglige udvikling på modersmålet.
- Det er vigtigt at forstå forældrene som en sproglig ressource, der kan understøtte, udfordre og bibringe eleven sproglige nuancer.
- Der er kognitive fordele forbundet med det at mestre flere sprog, hvorfor det særlige sproglige potentiale, som tosprogede elever er i besiddelse af, bør anerkendes og udnyttes som en ressource i elevens læreproces.
- Sproglig udvikling er en fortløbende proces, som kræver et kontinuerligt fokus – for nogle tosprogede elever i hele skoleforløbet.
- Et stærkt sprogligt fokus handler ikke alene om dansk men om en generel opmærksomhed på at imødekomme elevernes forskellige sproglige forudsætninger og behov (jf. pointeringen af socioøkonomisk betingede forudsætninger).

Hvis vi et kort øjeblik vender tilbage til spørgsmålet om, hvorvidt det er overflødigt at iværksætte særligt koncentrerede læringsforløb for nyankomne tosprogede elever, så skal svaret findes i lyset af ovenstående pointer. Basisundervisning i form af modtagelsesklasser, basishold eller enkeltmandsundervisning er tilbud, som kan danne ramme om en fortløbende sprogudvikling med afsæt i modersmålet og med fokus på at sikre udvikling af et dansksprogligt fundament, der kan bygges ovenpå. Der er i lyset af ovenstående pointer således al mulig grund til at fastholde og videreudvikle velfungerende og kvalificerede basisundervisningsforløb.

Det er samtidigt vigtigt at være opmærksom på behovet for at etablere en tidlig og tæt sammenhæng mellem basisundervisningen og den almene klasse, som eleven på sigt skal være en del af. Det emne vender vi tilbage til senere.

Ud fra et helhedsorienteret syn på barnet og dermed en opmærksomhed på, hvilke andre faktorer end de dansksproglige, der spiller ind på barnets muligheder for læring, trivsel og udvikling, vil vi i næste afsnit beskæftige os med begrebet 'medborgerskab'. Her udvides fokus fra det enkelte barn til også at omfatte familien og dens mulighed for aktiv deltagelse i fællesskabet.

2. Medborgerskab

Begrebet 'medborgerskab' introduceres med henblik på at nuancere det forhold, at sprog ikke alene er parameter for en vellykket integration. Aalborg Kommunes Integrationspolitik sætter således fokus på vigtigheden af, at vi som samfund skaber gode rammer for aktivt medborgerskab, hvor den enkelte kan bidrage aktivt med egne perspektiver og forudsætninger i de fællesskaber de indgår i (Aalborg Kommune 2012).

På skole- og fritidsområdet fremgår målet om den aktive deltagelse i fællesskabet af lovgrundlaget, hvoraf det fremgår at:

Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligestilling og demokrati. (Folkeskolelovens § 1, stk. 3).

Der ligger således en tydelig (ud)dannelsesmæssig opgave i at etablere rammer omkring de pædagogiske tilbud til børn og unge, som giver anledning til at styrke deres mulighed for og evne til at deltage aktivt i fællesskaber.

Fra forskningen ved vi, at det fremmer barnets læring, når det oplever, at mangfoldighed og forskellighed opfattes som en ressource, og når barnets eksisterende viden og færdigheder aktiveres i læringsmæssige sammenhænge. Hermed bliver det afgørende for vellykket integration:

- Hvordan de professionelle opbygger inkluderende fællesskaber, som bygger på anerkendelse og respekt, og som giver alle elever mulighed for at bidrage og bygge oven på deres hidtidige læring og erfaringer
- Hvordan forældre inddrages som en ressource i barnets læreproces.

En kvalificering af praksis i henhold til de to punkter handler bl.a. om at sikre, at der sker en kobling mellem hjemmets erfaringsverden, elevens eksisterende viden og erfaringer samt den nye læring, som eleven møder i skolen og DUS.

I forhold til inddragelse af forældrenes ressourcer er det dermed vigtigt at aktivere og anerkende deres ukendte ressourcer, bl.a. ved at gå i dialog og stille spørgsmål i stedet for blot at informere og give svar.

I forhold til en styrkelse af tosprogede elevers læring og trivsel er det dermed væsentligt at være opmærksom på, hvorledes vi på det organisatoriske niveau såvel som i den pædagogiske praksis kan være med til at understøtte elevens og familiens mulighed for og lyst til aktivt medborgerskab.

3. Modtagelse af tosprogede i skolen

I det følgende præsenteres de nyeste nationale undersøgelser af modtagelsesområdet i skoleregi med fokus på de faktorer, som er betydningsfulde for kvaliteten og effekten af modtagelsestilbud. Der inddrages tre undersøgelser, som Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling har iværksat i skoleåret 2015/16 med henvisning til, at *basisundervisningen for tosprogede elever generelt er et underbelyst område, når det gælder både forskning på området og den måde, hvorpå landets kommunale forvaltninger og skoler varetager opgaven* (Rambøll 2015).

Det drejer sig om følgende tre undersøgelser:

- Basisundervisning for tosprogede elever, Kvalitativ kortlægning af praksis i 20 kommuner (EVA 2016a)
- Basisundervisning i dansk som andetsprog på seks skoler (EVA 2016b)
- Litteraturstudie om modtagelsestilbud for nyankomne elever (Rambøll 2015)

De to EVA-rapporter tjener det samlede formål at styrke vidensgrundlaget for, hvordan man i Danmark organiserer, tilrettelægger og gennemfører basisundervisning for tosprogede elever (EVA 2016a: 5). Den første delundersøgelse (EVA 2016a) undersøger praksis i 20 kommuner på tværs af forvaltnings- og skoleniveau. Den anden delundersøgelse går i dybden med praksis på seks udvalgte skoler (EVA 2016b). De to undersøgelser giver en status på, hvordan man på kommuneniveau organiserer modtagelsestilbuddene samt et indblik i de særlige udfordringer, som man har identificeret i praksis på de seks inddragede skoler.

Litteraturstudiet (Rambøll 2015) kortlægger forskning i modtageordninger i Skandinavien, Nordamerika og Canada med henblik på at afdække hvordan modtagelsestilbud tilrettelægges og organiseres bedst muligt,

hvilke implementeringsfaktorer der er væsentlige, hvilket udbytte nyankomne elever har af at deltage i modtagelsestilbud, og hvilke pædagogiske og didaktiske metoder og praksisser der er særligt virkningsfulde.

De tre undersøgelser viser, at flere forskellige faktorer spiller en vigtig rolle i forhold til kvalitet og effekt af den ydelse, som eleverne møder i modtagelsestilbud. I det følgende gennemgås konklusionerne af de tre undersøgelser under følgende overskrifter:

- Undervisningens rammer og indhold
- Fortløbende sammenhæng i modtagelsestilbudet
- Forældresamarbejde
- Medarbejdernes kompetencer
- Rammer og organisering

3.1. Undervisningens rammer og indhold

Undervisningsdifferentiering med udgangspunkt i individuelle undervisningsplaner fremhæves i litteraturstudiet som et bærende princip for undervisningen i modtagelsesklasser. Det kan endvidere være nødvendigt at holde sig for at imødekomme elevernes forskellige læringsmæssige udgangspunkt og forudsætninger. Det fremhæves, at en effektiv undervisningsdifferentiering bør tage afsæt i en kortlægning af elevernes baggrund og faglige udgangspunkt fra start, som tager højde for de sproglige og faglige kompetencer, som eleverne bringer med sig fra deres hjemland. Desuden har det positiv betydning for elevernes læring, når denne følges tæt og evalueres løbende (Rambøll 2015: 24f).

Elevernes udbytte optimeres, hvis undervisningen har et fagligt eller et tematisk afsæt, således at det faglige indhold bliver udgangspunkt for sproglindlæringen. Sproget er således et middel til kommunikation, som løbende udvikles og kvalificeres i takt med den faglige udvikling. Desuden fremhæves fagrelaterede og alderssvarende undervisningsmaterialer samt varierende undervisningsformer som vigtige elementer i forhold til elevernes læring. Det styrker endvidere elevernes læring og sprogtiltagelse, hvis deres modersmål inddrages i undervisningen (ibid: 29).

De sent ankomne unge fremhæves som en målgruppe, der har brug for at der bliver taget særlige hensyn. Eleverne er særligt udfordret grundet det faktum, at de har kort tid til at indhente almeneleverne både sprogligt og fagligt for at kunne deltage på lige fod med dem i almentilbudet (ibid: 24).

I relation til planlægning og gennemførelse af undervisningen fremhæver EVA-rapporten (EVA 2016a) en stor spredning i elevernes forudsætninger og faglige niveau som et grundvilkår for undervisningen, som lærerne er meget opmærksomme på. Spredningen relaterer sig bl.a. til alder, modersmål, sproglige kompetencer, skoleerfaringer, kulturelle baggrunde, for forståelse og fagligt niveau. Undervisningsdifferentiering er dermed et af de bærende principper for basisundervisningen.

EVA-rapporten (2016b) fremhæver, at det er en stor udfordring af nå det alderssvarende niveau i fag i basisundervisningen. Baggrunden herfor er bl.a., at lærerne vurderer, at det kan være vanskeligt for eleverne at overkomme både at lære et nyt sprog og derudover, hvad der fagligt forventes på det pågældende klassetrin. Desuden efterlyses læremidler, som er egnede til basisundervisningen. Igen fremhæves udfordringer relateret til undervisningen på udskolingsniveau, hvor lærerne savner materiale, der kan motivere eleverne, og som samtidig har en passende sproglig og faglig sværhedsgrad.

EVA-rapporten (EVA 2016b) giver eksempler på, hvordan elevernes modersmål udnyttes som en ressource i undervisningssammenhænge men beskriver ligeledes det grundlæggende sprogsyn, som noget der deler

vandene. Hvor nogle lærere primært ser tosprogede elevers modersmål som en ressource, som de kan udnytte i undervisningen, opfatter andre lærere primært modersmålet som en udfordring i forbindelse med tilegnelsen af danskundskaber, fx når eleverne taler deres modersmål indbyrdes, mens de skal lære dansk (ibid: 31).

3.2. Fortløbende sammenhæng i modtagelsesforløbet

Det tætte samarbejde mellem lærere i modtageklasse og lærere i almenklasse både i forhold til den daglige undervisning og i forhold til udslusningen til almen klasse er afgørende for undervisningens kvalitet (Rambøll 2015). Det gælder fx i forhold til udarbejdelse af årsplan, anvendelse af materialer, grundig overlevering i forbindelse med udslusningen mv. (ibid: 5). Endvidere øger det nyankomne elevers udbytte af modtagelsestilbuddet, hvis der så tidligt som muligt i forløbet etableres en tæt relation til almenklassen.

I relation hertil problematiserer litteraturstudiet, at der er mangel på viden om det rette tidspunkt for udslusning, idet ingen studier beskriver hvilke kriterier, der bør lægges til grund for vurderingen af elevernes parathed (ibid: 18). Der peges imidlertid på elementer, der kan bidrage til en vellykket overgang fra modtageklasse til almenklasse (ibid: 19f.), og som sammenfattes nedenfor under overskrifterne: *forberedelse, udslusning og opfølgning*.

Forberedelse

- Løbende evaluering af elevens læring ud fra tydelige mål, som eleven kan forholde sig til, og som dermed kan virke som en motivationsfaktor.
- Intensiveret samarbejde med almenklasse, både på elevniveau og på lærerniveau. Fokus på det fælles ansvar for elevens læring og overgang – herunder udarbejdelse af individuel plan for eleven, som begge lærere har ansvar for.

Udslusning

- Udviklingssamtale på skolelederens initiativ med deltagelse af elev og forældre samt lærere i modtageklasse, lærere i almenklasse, andetsproglærer og eventuelt modersmållærer. Formålet er at informere elev og forældre om skolens vurdering af eleven samt at tale udslusningsforløbet igennem med fokus på elevens videre læringsforløb.
- Systematisk og grundig overlevering af viden mellem afgivende og modtagende lærer samt evt. andetsproglærer og modersmållærer, som skal undervise eleven.
- Udarbejdelse af individuel læringsplan for eleven på baggrund af udviklingssamtalen og overleveringen af viden. Det er vigtigt, at planen udarbejdes i fællesskab af såvel modtagelses- og almen lærer, og at elev og forældre inddrages i processen.

Opfølgning

- Tilførsel af ressourcer til supplerende undervisning i dsa efter udslusning med det formål at støtte op om elevens læring i almentilbuddet. Dette kan bidrage til en hurtigere udslusning fra modtagelsestilbud til almentilbud.

EVA-rapporten (2016b) peger på store forskelle på praksis i relation til samarbejdet mellem modtagelsesklasse og almenklasse. Hvad angår den løbende udslusning fra modtageklasse til almenklasse fremgår det, at vurderingen af hvornår en elev er klar til deltagelse i den almindelige undervisning, er meget individuel og beror på en faglig såvel som social vurdering af den enkelte (ibid: 24).

I forhold til den endelige udslusning fra modtageklasse til almenklasse fremhæver EVA-rapporten tre forskellige eksempler på praksis:

- Ensartet vurdering for alle elever med udgangspunkt i faste tests eller materialer.
- Vurdering på skiftende grundlag fra gang til gang.
- Der finder ikke en egentlig vurdering sted, men tidsfristen på to år (jf. lovgivningen) er et afgørende parameter.

Ministeriet for Børn, Ligestilling og Undervisning ønsker at styrke dette område, og har derfor afsat midler til udviklingen af screeningsmaterialer, som forventes klar i løbet af skoleåret 2016/17 (KL 2016b).

I forhold til udslusning af elever til almenundervisningen fremhæver EVA-rapporten, at de modtagende lærere er åbne og positive i forhold til at tage imod de tosprogede elever. Det fremhæves imidlertid ligeledes, at lærerne ikke altid oplever at have tid til at yde en særlig indsats for de nye elever (ibid: 6). Lærernes primære bekymring handler om, hvorvidt de kan kommunikere med eleverne i tilstrækkelig grad, og hvorvidt eleverne kan fungere socialt i den nye kontekst. Lærerne er ikke umiddelbart bekymrede for det faglige niveau hos de nye elever, da de giver udtryk for, at de er vant til at håndtere en stor faglig spredning i deres pædagogiske arbejde (ibid: 25).

3.3. Forældresamarbejde

I litteraturstudiet fremhæves det som et grundlæggende element, at der i organiseringen af modtagelsestilbud tages højde for et tæt samarbejde mellem skole og hjem, hvor det bl.a. sikres, at nyankomne elever og deres forældre på modersmålet får grundig information om modtagelsestilbuddet og den fremadrettede plan for eleven i relation til almentilbuddet (ibid: 22).

Der peges på forskelle i tilgangen til skole-hjem samarbejde i hhv. en nordisk og en nordamerikansk kontekst. Hvor det i Norden primært vægtes, at forældre informeres om skoletilbuddet, arbejder man i den nordamerikanske kontekst med en mere helhedsorienteret tilgang til familien. Modtagelsestilbuddene inkluderer her indsatser målrettet forældrene, fx i form af aktiviteter, der sigter mod at styrke forældrenes kompetencer og muligheder i det nye land, hvilket har den sideeffekt at det øger forældrenes forståelse for vigtigheden af børnenes skolegang og uddannelse (ibid: 5).

Endvidere kan forskellige organiseringsformer virke henholdsvis befordrende og hæmmende for den løbende kontakt med forældrene. Er der langt mellem familiens bopæl og elevens skole, har forældrene ikke deres daglige gang på skolen, hvilket kan vanskeliggøre den uformelle og løbende dialog. Omvendt kan den centrale placering af flere modtageklasser på samme skole give anledning til tilknytning af flersprogede medarbejdere, hvilket ligeledes fremhæves som befordrende for forældresamarbejdet.

3.4. Medarbejdernes kompetencer

Lærerkvalifikationer i form af formelle kompetencer relateret til andetsprogstilignelsen fremhæves i litteraturstudiet som et grundlæggende element i forhold til at sikre elevernes udbytte af undervisningen. Det fremhæves endvidere, at der i lovgivningen i de nordiske lande stilles krav til medarbejdernes kvalifikationer, men at det i praksis kan være svært at finde personale med de rette kvalifikationer (Rambøll 2015: 21).

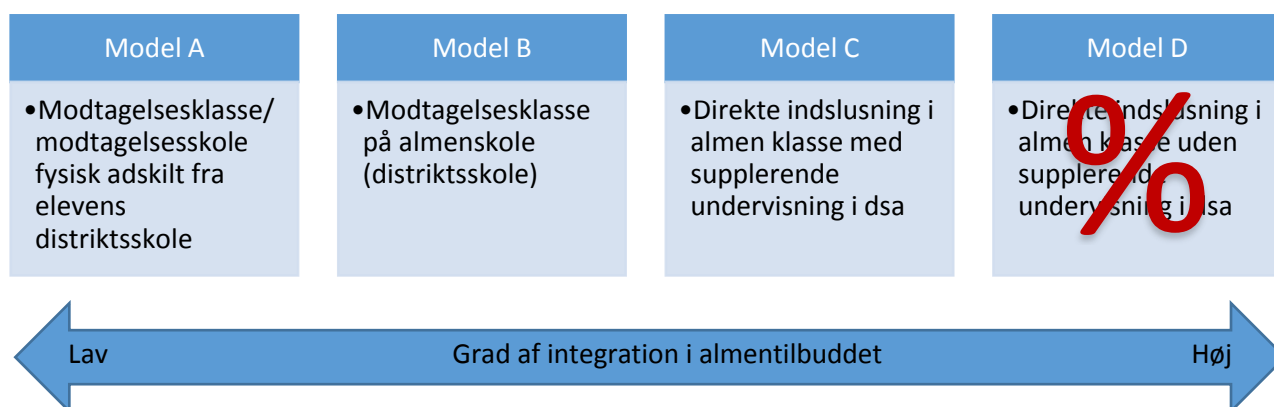
Denne udfordring ekspliciteres ligeledes i de to EVA-rapporter, hvor det fremgår, at ledelsens udfordringer med at rekruttere undervisere med formelle kompetencer inden for dsa-området resulterer i, at en række andre kompetencer vægtes, når der ansættes nye medarbejdere til modtagelsesområdet, fx tosproget

baggrund, vejlederuddannelse, erfaring af AKT-området, erfaring fra andre sprogfag, personlige kvalifikationer som robusthed og ro mv. (EVA 2016a: 34).

Eftersom såvel litteraturstudiet som EVA-rapporterne er centreret omkring modtagelsestilbuddet, behandles lærerkompetencer i almentilbuddet ikke direkte. Ikke desto mindre peger erfaringerne på behovet for et stærkt fokus her, da det er afgørende for at sikre, at eleven ikke stagnerer i sin udvikling efter endt forløb i modtagelsestilbuddet. Det er vigtigt at der i almentilbuddet fortløbende er fokus på sproglig og faglig udvikling som to sideløbende processer. Dette kræver ligeledes, at lærere i almenklasserne har grundlæggende kompetencer i forhold til at kunne tænke dsa ind som en dimension i undervisningen.

3.5. Rammer og organisering

I litteraturstudiet opererer man med fire forskellige organiseringsmodeller placeret på et kontinuum med henholdsvis høj grad og lav grad af integration i almentilbuddet som de to yderpoler (ibid: 13):

Overordnet kan der ikke udledes en klar anbefaling af, hvilken organiseringsform, der er den mest hensigtsmæssige i relation til elevernes læringsudbytte. Litteraturen peger dog entydigt på, at det er uhensigtsmæssigt med direkte integration i almentilbuddet uden støtte (model D).

Der tegner sig ikke et klart billede af, hvilken elevsammensætning, der giver det bedste læringsudbytte. Hvor nogle studier peger på fordele forbundet med sproghomogene klasser, fremhæver andre studier dette som en udfordring med afsæt i argumentet om, at eleverne ikke får stimuleret deres andetsprog i tilstrækkelig grad, hvis de kan kommunikere på modersmålet (ibid: 30).

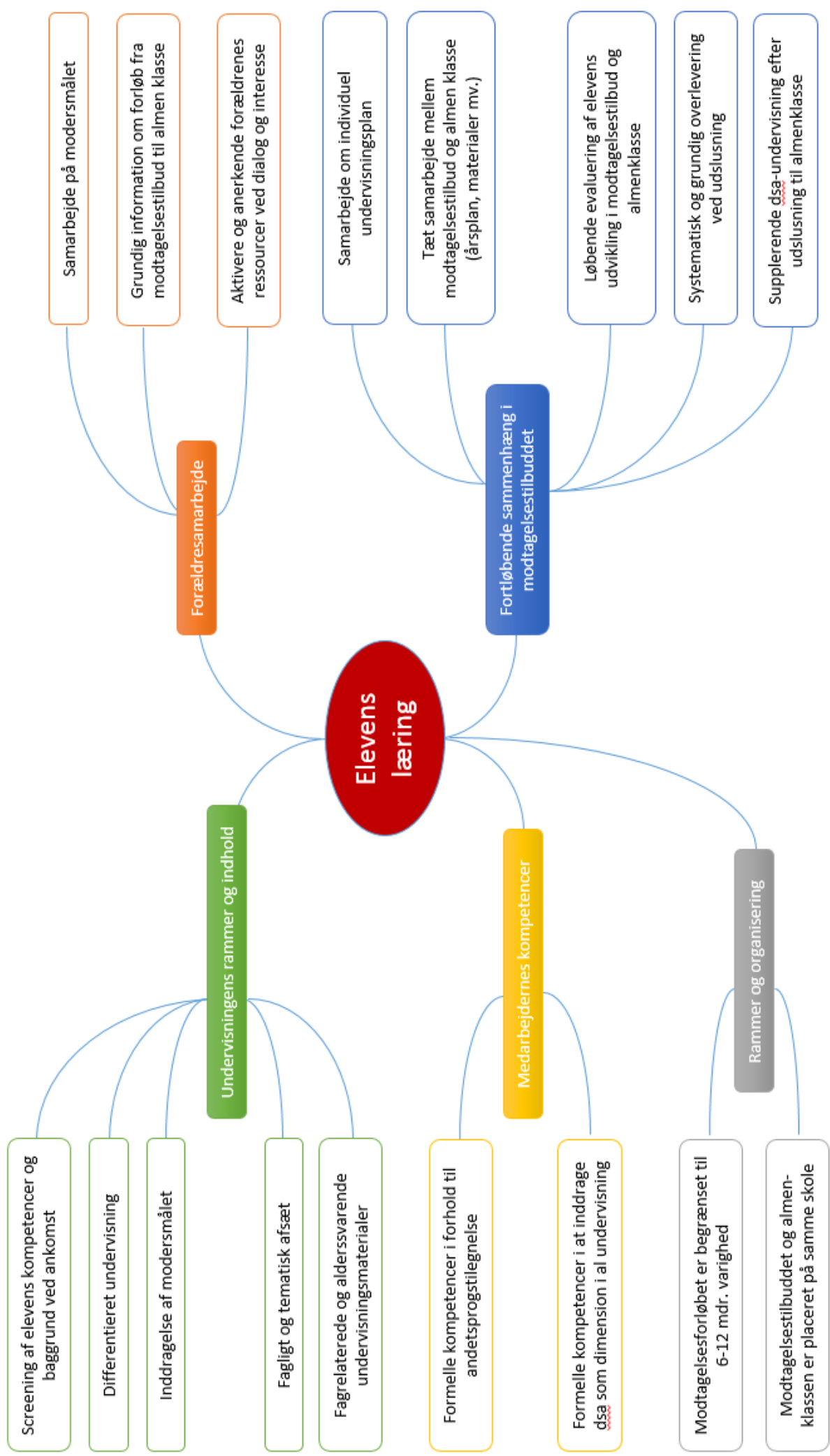
Det har positiv effekt, hvis modtagelsesforløbet er begrænset til 6-12 måneder (ibid: 4). EVA-rapporten belyser ikke dette spørgsmål direkte men konkluderer, at tidsbegrænsningen på 2 år nogle steder fungerer som indikator for, hvornår en elev er udslusningsparat.

Endvidere har det positiv betydning, hvis modtagelsestilbuddet er fysisk placeret på samme skole som almentilbuddet. Sidstnævnte kobles sammen med, at det har en positiv betydning for elevens læringsmæssige udbytte af undervisningen, hvis der etableres et tæt samarbejde mellem lærere i modtageklasse og almenklasse, samt at der så tidligt som muligt i forløbet etableres en tæt relation mellem modtageklasse og almenklasse for den enkelte elev (ibid: 4).

I EVA-rapporten (2016a) konkluderes det, at basisundervisningen i en dansk kontekst organiseres ensartet, dvs. som modtageklasser på udvalgte skoler i den enkelte kommune. I nogle kommuner oprettes hold som

et supplement til modtageklasser, når der er få elever og/ eller store geografiske afstande (EVA 2016a: 5). Det fremgår dog også, at området netop nu gennemgår en markant udvikling, hvilket bl.a. resulterer i, at en række forvaltninger er i gang med at se nærmere på den praksis og de procedurer, der er på området (ibid.).

En sammenfatning af de mange faktorer, som påvirker kvaliteten og effekten af modtagelsestilbuddet for tosprogede elever er sammenfattet i figuren på næste side.

Litteraturliste

Cummings, J. (2000): *Language power and pedagogy: Bilingual students in the crossfire*. Multilingual Matters.

EVA – Danmarks Evalueringsinstitut (2007): *Undervisning for tosprogede elever*.

Lokaliseret d. 28.10.2016 på:

file:///C:/Users/az18780/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/DN5FES48/Undervisning_af_tosprogede_elever_i_folkeskolen.pdf

EVA – Danmarks Evalueringsinstitut (2016a): *Basisundervisning for tosprogede elever – Kvalitativ kortlægning af praksis i 20 kommuner*.

Lokaliseret d. 28.10.2016:

96

<file:///C:/Users/az18780/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/DN5FES48/Basisundervisning%20for%20tosprogede%20elever.pdf>

EVA – Danmarks Evalueringsinstitut (2016b): *Basisundervisning i dansk som andetsprog på seks skoler*.

Lokaliseret d. 28.10.2016:

file:///C:/Users/az18780/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/DN5FES48/Basisundervisning%20i%20dansk%20som%20andetsprog%20pa%20seks%20skoler_www.pdf

Frost, J., Madsbjerg, S., Niedersøe, J., Sørensen, P. M., & Olofsson, Å. (2005):

Semantic and phonological skills in predicting reading development: from 3-16 years of age.

Dyslexia

Holmen, A. (2005): *Tosprogethedspædagogik*.

I Bisgaard, N.J. & Rasmussen, J. (red.): *Pædagogiske Teorier* (4. udg.)

Billesøe & Baltzer

Horst, C. (2006): *Interkulturel Pædagogik* (2. udg.).

Kroghs Forlag

Højen, A. (2009): *Tosprogethed: Sproglig udvikling, kompetencer og konsekvenser*.

I: Bleses, D. & Højen, A. (red): *Når børn lærer sprog*

Center for Børnesprog

KL (2016b): *Ny inspiration til kommunernes modtagelse af flygtningebørn er på vej*.

8.9.2016 Lokaliseret d. 28.10.2016:

<http://www.kl.dk/Born-og-unge/Ny-inspiration-til-kommunernes-modtagelse-af-flygtningeborn-er-pa-vej-id210066/>

Rambøll (2015): *Litteraturstudie om modtagelsestilbud for nyankomne elever – Rapport*.

Lokaliseret d. 28.10.2016 på:

<file:///C:/Users/az18780/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/OEZODASC/160113%20Litteraturstudie%20om%20modtagelsestilbud%20for%20nyankomne%20elever.pdf>

Jørgen Gimbel, "For en bedre undervisning af sproglige mindretalsbørn" i *Etnica* 1995, nr. 54 (tidsskrift)